

KLIC TRIGLAVA

IZ VSEBINE:

- BRITANCI O TITOVINI
- KAJ JE NAROBE S £
- ZAKAJ JUGOSLAVIJA?
- ZA PLEMENITE LJUDI
- SPET KULTURNI ŠKANDAL

308

JANUAR 1965

KLIC TRIGLAVA

KLIC TRIGLAVA

Uredništvo: 76 GRAEME ROAD ENFIELD MIDDX Tel.: ENfield 5097

Uprava: BM / TRIGLAV LONDON W.C.I.

KLIC TRIGLAVA je politično neodvisen list, ki izhaja enkrat na mesec. Izdaja ga *SLOVENSKA PRAVDA*, združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Njeno mnenje predstavljajo le članki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Urednik: Dušan Pleničar.

Enoletna naročnina:

Anglija: 1.4.0

Argentina: 300.- (700.-)

Avstralija: 1.10.0 (£A 3)

Avstrija: 40.-

Finska: 10.-

Francija: 12.-

Italija: 2000.-

Kanada: 3.50 (\$ 7.00)

Nemčija: 13.-

Švedska: 15.-

U.S.A.: 3.50 (\$ 7.00)

Naročnina za letalsko dostavo je navedena v oklepajih.

Poverjeniki:

Avstralija: Pavla Miladinović, 12 Oxford Road, Ingleburn, N.S.W.

Južna Amerika: Boris Kresnik, 1346 Calle Mariano Acosta, Mar del Plata
Buenos Aires z okolico: Franc Oblak, Mendoza 5663, Buenos Aires

Sev. Amerika: Tine Kremžar, 11047 - 110 St., Edmonton, Alta., Kanada

Skandinavija: Jože Rozman, Hämeentie 156 a 5, Helsinki, Finska

LONDON, 16. JANUARJA 1965.

LETO XVIII. ŠTEV. 308.

SLABI GOSPODARJI

V Londonu so objavili poročilo o "Delavskih dindikatih v Jugoslaviji", o čemer poročamo na drugem mestu. Čeprav hočejo biti Britanci kar se le da objektivni in se izogibajo zaključkov, ki se sicer sami ponujajo, je poročilo v stvari vendar huda obsodba ene najvažnejših karakteristik komunistične gospodarske politike, težke industrije, o čemer smo na tem mestu že mnogo pisali.

Toda obsodba je prišla tudi z jugoslovanske strani: Bakarič je namreč dejal: "Upravičena je bila kritika jugoslovanskega sistema, da se je preveč brigal za investicije in premalo za zadovoljitev tržišča. To je znano že od l. 1948. in postajalo je jasno, da celotna potrošnja ni zadostno rastla." Poročilo ugotavlja, da so težko industrijo gradili na račun hudega obdavčevanja drugih panog in prihaja do zaključka: "To je šlo tako daleč, da se je bati odvišne produkcije v teh panogah v bližnji bodočnosti in da bo ponudba investicijskih dobrin nad njihovo potrošnjo. Iz tega sledi, da se bo morala Jugoslavija vedno bolj obračati na zunanji trg predvsem v nerazvitih deželah." V resnici težka industrija že dolga leta izrablja komaj pol svojih kapacitet, a kljub temu proizvaja preveč. Izvoz pa šepa, ker izdelki ne morejo tekrovati s tradicionalnimi, in povrh nerazvite dežele nimajo s čim plačati. O 'Litostroju' pravi poročilo: "Trgovsko je v težkem položaju, ker so njegove cene nekaj višje kot cene drugih izvoznih dežel..." Ni dvoma, da so vse to hude besede, tem bolj, ker prihajajo od ljudi, ki jih ni mogoče označevati kot neprijatelje jugoslovanskega režima.

V 'Litostroju' so jim rekli, da je povprečen zaslužek delavcev £10 (tj. okoli 21.000 din) na teden, kar bi bilo okoli 80.000 din na mesec, tj. trikrat več kot normalna inženirska plača. To je ali nemogoče ali pa kaže na čudne kriterije, po katerih nastajajo zaslužki v Jugoslaviji. Očitno 'Litostroj' na domačem tržišču ne more spraviti svoje produkcije v denar, na svetovnem pa je predrag. Po sledice bi morale biti relativno nizke plače, če ima vse govorjenje o delavskem upravljanju (in odgovornosti) sploh kak smisel.

Iz poročila je mogoče zaključiti, da skušajo komunistične oblasti podjetja izolirati od trga. Vukmanović v svojem dodatnem pismu govori "o problemu izenačitve pogojev za gospodarsko delovanje posameznih panog in skupin". Bakarič pripoveduje, da je treba odvzeti dobičke tistim podjetjem, ki so povečala investicije z državnim denarjem. Seveda morajo podjetja na izposojen denar plačati obresti, toda če jim ne bo prineslo dobičke, ako ta denar dobro nalože v racionalizacijo, ni videti, kako naj sistem deluje. Izključen je tudi vpliv "položaja na tržišču", pri čemer ima celo kolektiv nalogo, da "ugotovi, ali je porast do-

hodka podjetja posledica naporov članov podjetja ali posledica položaja na trgu". V drugem primeru naj delavci ne bi dobili nič.

Tako sta izključena glavna dva vira dohodkov - povečevanje učinkovitosti in hitro usmerjanje proizvodnje po potrošnji. Nastane vprašanje, ali potemtakem delavci podjetniških funkcij ne opravljajo ali za njihovo opravljanje niso plačani. Zdi se, da je točno prvo. Kdo jih potem opravlja? Človeka mika, da bi rekel: nihče, ker bi to tudi razložilo, zakaj so take težave z usmerjanjem investicij in proizvajanjem tistih vrst blaga, ki jih ljudje resnično potrebujejo.

Zaključek bi bil, da dobičkov v pravem pomenu besede sploh ni, oziroma jih ne določijo delavci. Zaradi povečanja produktivnosti bi se zaslužki tako in tako povečali - pod kapitalizmom prav tako kot pod socializmom - bodisi v obliki višjih plač bodisi nižjih cen. Če pa plače prehitujejo produktivnost, bo tudi rezultat povsod isti - inflacija. V Jugoslaviji se ta izraža v tem, kako dinar izgublja vrednost. Leta 1962. so ga devaluirali na 750 din za dolar, sedaj pa npr. ameriški 'Time' in švicarska 'Neue Zuercher Zeitung' napovedujeta devaluacijo na 1000 din za dolar, dasi bi po nekaterih mnenjih bolj ustrezal tečaj 1250 din.

Pravo sodilo za uspešnost gospodarstva je proizvajanje tistih potrošnih dobrin, ki jih ljudje najbolj nujno potrebujejo. V tem pa jugoslovanski komunisti niso ravno najbolj uspešni.

ČLOVEK IN DRŽAVA

Na žalost objavljamo z zamudo poročilo o "Vodniku po pravnih predpisih za jugoslovanske izseljence", ker ni izključeno, da nekateri podatki o državljanstvu niso več v veljavi. Medtem je namreč 1. januarja postal pravomočen novi jugoslovanski Zakon o državljanstvu. Toda kljub temu ostaja samo poročilo še vedno aktualno, ker kritično kaže na točke, ki jim gre ugovarjati.

Jugoslovansko državljanstvo je, kar zadeva begunce iz prvih let po vojni, postalo "sad ga vidiš a sad ga ne vidiš" coprnija. Logika jugoslovanske zakonodaje je bila namreč v tem pogledu nekaj nedojemljivega, ker je begunce najprej s silo izključila iz jugoslovanskega državljanstva, nekaj let pozneje pa jih je spet s silo vključila nazaj. In da ob tej nasilni hokus-pokus birokraciji prizadeti, ki si je med tem že pridobil tuje državljanstvo, sploh ničesar ni mogel odločiti. A jugoslovanske oblasti so redkokdaj dovolile izbris starim beguncem; poznejši prišleki so bili tretirani bolj širokogrudno.

Da je ta postopek v grobem nasprotju z duhom Listine o človeških pravicah, ni dvoma. Po jugoslovanskem pojmovanju smo ljudje zaradi države in ne obratno. A če že to velja za domače razmere in potrebe, bi beograjski režim že moral biti nekoliko bolj previden, kadar ima opravka s tujino.

Bolj civiliziran postopek bi nazadnje koristil tudi Jugoslaviji sami: marsikateri begunec, ki ne želi biti jugoslovanski državljan, ker si je medtem pridobil novo državljanstvo, bi raje obiskal "stari kraj", če bi ga jugoslovanske oblasti ob pridobitvi novega državljanstva avtomatično izbrisale iz jugoslovanskega spiska, v kolikor prizadeti pač sam ne bi izjavil, da želi ostati dvojni državljan.

UREDNIŠTVO

POROČILO BRITANSKIH SINDIKATOV O OBISKU V S.F.R.J.

Od našega dopisnika

Novembra 1963. je obsežna delegacija britanskega Kongresa delavskih zvez obiskala Jugoslavijo na povabilo Svetozarja Vukmanovića, o čemer je ta list poročal v 294. številki. Pred kratkim je izšlo o tem obisku tiskano poročilo na 47 straneh, ki ga je za 1s 6d mogoče naročiti pri T.U.C. Publications Department - Congress House, Great Russell Street, London WC1. Naslov tega poročila je v angleščini 'Trade Unionism in Yugoslavia'.

Poročilo poudarja, da so po kratkem obisku zaključki lahko samo 'tentative', t. j. začasne, poskusne narave. Očitno je, da so obiskovalci skušali ugotoviti, kako jugoslovanski sindikati opravljajo običajno nalogo ščititi individualne pravice delavcev v drugačnih okoliščinah. Želja po objektivnosti je bila toliko, da so osnutek pred tiskom poslali Vukmanoviću v komentiranje in popravili nekatere stvarne napake, ki jih je ta nanje opozoril. Tako je npr. lastnina v Jugoslaviji "družbena" in ne "državna", kar je prvotni osnutek izenačeval. Ni znano, ali so jugoslovanski sindikati že kdaj poslali kako svoje poročilo v komentiranje.

V obrisih poročilo opisuje organizacijo jugosl. komunističnih sindikatov in delavskega upravljanja. Nato raziskuje vprašanja, povezana s porazdelitvijo dobičkov in pojasnjuje, kako so l. 1962. dovolili kolektivom prosto razdeljevanje: to je privedlo do tolikega povečanja osebnih dohodkov, da so razdeljevanje morali spet omejiti. Poročilo poudarja, da jugoslovanski sindikati ne zastopajo interesov skupin delavcev, kakor je to v Britaniji, temveč interese "celotne skupnosti" na eni strani in delno interese posameznikov. Britanski delegati so mnenja, da so interesi posameznikov kljub delavskemu upravljanju prav zlahka v nasprotju z interesi tovarne in celo z interesi kolektiva.

Precej podrobno je opisan obisk delegacije v podjetjih 'Crvene zastave' v Krajujevcu in 'Litostroja' v Ljubljani, na zagrebški delavski univerzi ter pri Kardelju in Bakariću.

Poročilo poudarja, da se jugoslovanski sindikati zanimajo za splošno politiko na precej abstraktni ravni in se nikjer neposredno ne pogajajo o zaslužkih; da ima država še vedno veliko besedo in da imajo tako sindikati kot komunistična zveza precejšnjo vlogo pri prepričevanju delavstva, da je vladna politika pravilna; da sindikati nimajo pomislekov proti temu, da podpirajo vodstvo podjetij v okviru delavskega upravljanja; da sindikate bolj zanima politika hitre rasti kakor pa pravičnost, ki je zanje le drugotnega pomena; da je v Jugoslaviji delavcu na prosto, opravljati kakršno koli delo ne glede na to, ali je za to delo kvalificiran ali ne - kar je drugače v Britaniji. Britanci se dalje sprašujejo, ali naglo menjavanje na vodilnih mestih v tovarnah škodi učinkovitosti vodstva ali ne, pa ne vedo odgovora. Poudarjajo, da najbrž partija preko svojih članov, ki sestavljajo jedro vodstva, odločilno vpliva na odločitve in dogajanje. Ob obisku v Krajujevcu so Britanci ugotovili, da so tretjina, morda celo polovica sindikalnih funkcionarjev komunisti. V Litostroju so jim povedali, da bi ob odpuščanju delavcev odločili sindikati, kdo bo odpuščen.

Na delavski univerzi so zvedeli, da skušajo učno osebje plačevati po "produkciji", dasi je težko ugotoviti, kaj naj bi "produkcija" v tej zvezi pomenila.

Poročilo pravi, da niso prišli v tem pogledu do nobenega zaključka, a da se zdi da so plače tolike, da druge ustanove ne morejo zvabiti docentov drugam.

Kardelj je pripovedoval, kako še od l. 1950 decentralizirajo in kako ima sedaj parlament mnogo večji vpliv, posebno na plan, kot včasih. Razložil jim je tudi, da doslej še ni nikoli prišlo do tega, da bi imeli Zveza komunistov in Socialistična zveza različne poglede (?). Zanimivo je, da je govoril tudi o "resnih nasprotjih med sestavnimi republikami, ki bi jih človek pričakoval pod površjem."

Bakarić je predvsem govoril o gospodarskih vprašanjih in poudaril, "da so poskusili preveč prehitro", ko so hoteli uvesti prosto razdeljevanje dobičkov. Država se more vmešavati več, kot želi, toda bilo bi "nesmiselno, če bi dovoli li delavcem zaslužiti več, kot je na razpolago potrošnih dobrin".

Britanske gospodarske težave

Od gospodarskega sodelavca

Sto dni, v katerih je britanski laburistični voditelj Harold Wilson obljubil krepko začeti britansko obnovo, poteka h kraju. V tem času se ni zgodilo ničesar bistvenega. Temu se čudijo samo tisti, ki se še vedno udajajo utvaram, da sprememba vlade ali uporaba "socialističnih" namesto "kapitalističnih" načel lahko iz temelja predrugači gospodarska dejstva. Ni seveda zanikati, da izvolitev energičnejših ljudi ali uvedba boljše gospodarske politike (ki pa ni nujno "socialistična" ali "kapitalistična") lahko vpliva na gospodarski razvoj, toda tudi to gotovo ne v sto dneh temveč šele v daljši dobi. Glavno še vedno ostane: kar naj bolj učinkovita uporaba razpoložljivih sredstev.

Vse kaže, da je v Britaniji največja težava, da večina prebivalstva še vedno pričakuje, da jim bo izboljšanje življenja priletelo z neba, ne pa da se bodo morali zanj nekoliko potruditi ali vsaj dovoliti, da podjetja izboljšajo organizacijo. Že dolga leta vsi po vrsti - vštrevši sindikalne voditelje, ki so si menda o položaju povsem na jasnem, a si ne upajo z jasno besedo na dan - skušajo članom sindikatov dopovedati, da nima smisla, če si neprestano povečujejo nominalne mezde, ker se jim realne zaradi tega ne bodo izboljšale. Videti je, da množica tega še ni razumela. Še vedno verjame, da jo nekdo "izkorišča" v Marxovem smislu, in da jo v tem zakotni voditelji (včasih dobronamerni, včasih zlonamerni) utrjujejo.

S povečevanjem nominalnih zaslužkov bi bilo realne mogoče izboljšati le, če bi bilo mogoče še nadalje zmanjšati dobičke. Toda v Britaniji tega ni mogoče storiti, ker so dobički že tako in tako utesnjeni do take mere, da zavirajo podjetnost. Da se seveda spremeniti sistem, toda kdor verjame, da se bosta tedaj začela vlivati med in melko, nima oči, da bi videl, kaj se godi po svetu. Po zabiti ne smemo, da so dobički tudi vir za davke, da pripadajo raznim ustanovam, npr. sindikatom samim in penzijskim fondom, in da so glavni vir za nove investicije. Vse to bi bilo treba nadomestiti od kod drugod. Če bi preporazdelili, kar od dobičkov porabijo posamezni kapitalisti sami zase, bi se komaj poznalo in bi seveda pomenilo konec sistema, ki kljub vsemu deluje tako uspešno, da so se po vojni realne plače v Britaniji občutno povečale.

Sedanje licitiranje mezd je dejansko borba med različnimi sloji delavcev, ki se ne more končati drugače, kot da so končna sorazmerja ista kot prej. Zaostajajo le tisti, ki niso organizirani ali iz drugih razlogov ne morejo nastopiti dovolj napadalno, npr. upokojenci, bolniške sestre in zdravniki. Naravnost komično je bilo, ko so nekateri delavci grozili, da bodo stavkali, če bolničarkam ne zvišajo zaslužkov, medtem ko so se v glavnem zdravniškim sestram zaslužki relativno zmanjšali prav zato, ker so ravno ti delavci zase izsilili nesorazmerne poviške. Tudi splošni zdravniki so se že menda naveličali položaja, da so njihovi realni dohodki enaki predvojnim, medtem ko so se vsem drugim zvišali za 50 do 100 odstotkov.

Neprestano zviševanje plač nad splošno zvišanje produktivnosti seveda vede v inflacijo, tj. povečevanje cen. Če je stopnja inflacije v neki državi večja kot v drugih, postane ob sistemu fiksnih menjalnih tečajev, kakršen je po mednarodnih pogodbah v veljavi sedaj, ta država na svetovnem tržišču nekonkurenčna in zaide v deficit plačilne bilance, to se pravi, njene terjatve napram tujini so manjše kot terjatve iz tujine. Plačati mora z gotovino, tj. iz zlatih indeviznih rezerv, ki pa so na razpolago le v omejenem obsegu. More torej zvečati produktivnost ali sicer znižati cene. V skrajnem primeru se mora zateči k devaluaciji, to je k znižanju tečaja za svojo valuto.

TRI MILIJARDE FUNTOV

Britanija je v tem pogledu v posebno slabem položaju. Stoletni razvoj je nam rečprivedel do tega, da je funt mednarodno plačilno sredstvo in Britanija mednarodni bankir, kar pomeni, da imajo druge države naložene svoje rezerve v Londonu. Brž ko ima Britanija težave z izvozom in se pojavi nevarnost devaluacije funta, druge države skušajo dvigniti vsaj del svojih naložb v Londonu, da bi se s tem izognile izgubi, kar je povsem upravičeno, in položaj postane še slabši. Koncem 1964. bi bil funt že zgrmel, če ne bi druge narodne banke prišle britanski na pomoč. Govora je o tem, da naj bi Britanija prenehala biti mednarodni bankir, toda potem bi morala takorekoč čez noč vrniti okoli tri milijarde funtov tujih naložb, kar je skoro enoletni izvoz.

Vsem tem težavam se ne more izogniti nobena britanska vlada, razen če je pripravljena oškodovati ves svet, predvsem vlade nerazvitih komonvelških držav, ki imajo v Londonu največ rezerv. Tu ne pomaga ne Peter ne Pavel. Edini izhod je, spraviti britansko gospodarstvo na zdravo podlago - ustaviti ali vsaj zavreti inflacijo in povečati produktivnost. V tem oziru prihaja laburistična vlada v nasprotje s svojimi pristaši, kakor piše manchesterški 'Guardian' v uvodniku 14. decembra. Če laburističnim voditeljem ne bo uspelo prepričati delavcev, da si ne smejo meni nič tebi nič povečevati plač, ji ne bo preostalo drugega, kot da pritisne na obtok denarja in bančne kredite. Potem podjetniki delavcem enostavno ne bodo mogli zviševati plač in obenem zaračunavati višjih cen v nadoknado. V nekaterih podjetjih bodo stroški višji kot prejemi in bodo šla na boben, končni rezultat bo pa porast brezposelnosti.

Nedvomno za tako situacijo Keynesove teorije ne prinašajo rešitve, kot poudarja neki njegov bratranec v pismu 'Guardianu' 18. decembra. Keynes je bil specialist za krizo, za čas, ko cene padajo in vlada brezposelnost, ker ni mogoče znižati delavskih nezd. V tem primeru je mogoče gospodarstvo oživeti s povečanjem denarnega obtoka. Dandanes imamo inflacijo: cene naraščajo in de-

Še k razmeram doma

Nekaj pripomb k članku "Kaj bo z nami v petih letih" (KT 306)

Na splošno lahko rečem, da je to kratko poročilo o razmerah v Jugoslaviji kar verno, čeprav površno. Prav zaradi površnosti se mi zdi potrebnih nekaj pripomb. Stavek "Naše verno kmečko ljudstvo se ni preveč izkazalo", je čisto odveč, kajti ugotovitev, "da so cerkve v mestih še vedno polne, na deželi so pa prazne", pojasnjuje tretji stavek tega odstavka, ki se glasi: "Na kmetijah so v glavnem le stari ljudje in otroci, dočim je mladina odšla v tovarne, od koder se nobeden več ne vrne za plug in motiko". Če torej na deželi ni veliko ljudi, po tem pač ne morejo biti tam cerkve tako polne kot so bile nekoč, na drugi strani pa so v mestih bolj polne kot nekoč prav zato, ker prihaja sem zmerom več ljudi, ki odhajajo z dežele; torej niso zgolj meščani tisti, ki napolnjujejo mestne cerkve, ampak so to v glavnem ljudje, ki so pobegnili z dežele v mesto. Mimogrede naj še pripomnim, da "se nobeden ne vrne za plug in motiko" prav zato, ker gre - žal! - južno od Karavank še zmeraj za plug in motiko ter koso in srp pa konje in celo vole, medtem ko slovenski kmetje severno od Karavank delajo že deset let s traktorji in stroji. . .

Z mnenjem, da zadevo okoli 'Perspektiv' "v tujini daleč precenjujejo", ne morem soglašati. Že samo dejstvo, da je zaradi te afere - deloma neposredno, deloma pa posredno zaradi nje - mnogo študentov izstopilo iz Zveze komunistov, kar je povedano v novemberski številki revije 'Problemi', dokazuje, da je zadeva daleč bolj resna, kot pa izgleda na prvi pogled. Razen tega nekaterih poslednjih števil 'Perspektiv' že kmalu po izidu ni bilo več mogoče dobiti v trgovini, ker so bile razprodane; zlasti velja to za dvojno številko 33-34, v kateri je diplomirani filozof Jože Pučnik objavil razpravo "O dilemah našega kmetijstva". Ker kljub velikemu povpraševanju ponatis ni bil mogoč, se je ta spis spontano s prepisovanjem začel razmnoževati in širiti med kmeti, kar je ravno v prvi vrsti povzročilo, da so Pučnika spet zaprli, češ da "na nedovoljen ilegalen način razširja 'protisocialistično' propagando" - čeprav on sprva še vedel ni, da lju-

lavcev je premalo. Computerji pri tem ne morejo pomagati. Eventualno bi lahko z njimi izračunali, za koliko se lahko mezde povišajo na leto, a ne morejo nikogar prisiliti, da se bo take meje držal. Ne Keynes, ne computer, nista čarobni besedi, ki bi lahko izprevrgli dejstva.

Da bi bil položaj se slabši, se britanska javnost krčevito oklepa nekaterih navad in reči. Mnogim je še v kosteh kriza iz tridesetih let, dasi je, kot sem rekel, položaj za 180° drugačen. Nobene tovarne in nobene železnice se ne sme ukiniti, naj bo še tako neučinkovita, dasi je nemogoče, da bi se gospodarstvo razvijalo, če ni mogoče sredstev prenesti v bolj učinkovite panoge. Prepripi o razmejitvah in zaviranju dotoka novih moči v nekatere stroke so na dnevnem redu. Po drugi strani nima smisla uvajati novih strojev, če jim mora streči isto število osebja kot prej in ni mogoče nikogar odpustiti. Tako je na eni strani ponekod zaposlenih preveč ljudi, na drugi jih pa manjka. Vsemu temu je treba prišteti še razne navade ali bolj razvade podjetnikov. Na ta način Britanija ne more nikamor naprej. Noben plan ne bo nič pomagal, če se ne bo vse to spremenilo. To je prava preizkušnja za Wilsona in Browna.

dje njegovo razpravo prepisujejo in razmnožujejo. Razen tega spisa je zbudel režimovce zlasti njegov članek "Iz oči v oči", v 35. številki, s katerim se je dotaknil jedra režima, kar je delovalo podobno, če bi dregnili s palico v gnezdo sršenov. Lahko bi še našteval argumente, ki govorijo zoper prej omenjeno trditve o "precenjevanju afere okoli ukinitve 'Perspektiv'", vendar bi bilo to odveč, ker že vsa poročila o tej zadevi v prejšnjih številkah 'Klica Triglava' skupaj implicite vsebujejo te argumente in jih zato tu ni treba ponavljati.

GORAZD STROJNAR

Naš domovinski sodelavec pojasnjuje:

Ne da bi se hotel spuščati v polemiko z g. Strojnarjem, ki mi je znan kot dober in objektivni opazovalec razmer v domovini, smatram, da poročilo o vernem kmečkem ljudstvu, cerkvah in kmetijah, potrebuje obojestranske kvalifikacije. To da je mladina kmečkega izvora odšla v tovarne, še ne pomeni nujnosti, da se je tudi preselila v mesta. Znani so primeri, ko posamezna podjetja z lastnimi avtobusi dnevno prevažajo delovno silo tudi po 30 ali več km daleč v mesto. Iz Ljubljane hodijo ponjo tja doli v Suho krajino! To pomeni, da je del tega mladega rodu ob nedeljah, ko je treba soditi obisk cerkva, na deželi, na kmetijah. Vendar pa je treba zaradi objektivnosti seveda dodati, da je obisk kake cerkve v mestu daleč lažje prikriti kot pa na deželi, dasi po drugi strani to dvoličnost bolj potrebuje inteligent, ki živi v glavnem v mestu, kot pa delavec z dežele. Karakterno seveda dvoličnost ni hvale vredna, toda mi ne smemo v svobodnem svetu soditi onih, ki živijo pod totalitarnim režimom.

Kar zadeva 'Perspektive', ne izključujem, da ima g. Strojnar prav. Moje poročilo je bilo zasnovano na pripovedovanju in poročanju obiskovalcev tekom oktobra, kar bi govorilo, da se je politično ozračje okoli afere ohladilo. Je pa tudi res, da imajo včasih obiskovalci iz domovine slabši splošni pregled nad stanjem doma ali pa jim je gotov dogodek manj poznan kot nam v tujini. Tako ni no benega dvoma, da so prav študentje daleč bolj občutili in čutili afero kot pa recimo tisti, ki vanjo stanovsko niso bili niti indirektno vpleteni.

Velikonjeva literarna nagrada

Za obletnico mučeniške smrti pisatelja Narteja Velikonja je SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA razpisala dve "Velikonjevi literarni nagradi" (60.000 in 40.000 argent. pesov), izplačljivi v Buenos Airesu. Prispevki morajo biti izvirna dela, nikjer doslej objavljena ali delno izvajana: roman, drama, zbirka novel ali pesmi, zbirka esejev, in ne smejo biti materialistične narave. Sodelujejo lahko vsi kjerkoli živeči slovenski književniki. Rokopise je treba poslati v dveh izvodih do 31. oktobra 1965 na: Slovenska kulturna akcija, Velikonjeva literarna nagrada, Ramon Falcon 4158, Buenos Aires. Rokopisi morajo biti opremljeni s šifro, a pravo ime ali pseudonim je treba poslati v ločeni zapečateni koverti, ki nosi isti naslov kot rokopis. Nosilci pseudonimov morajo biti znani vsaj enemu članu razsodišča, ki bo objavljeno naknadno. Koverti bodo odprte na dan razglasitve 22. decembra 1965, ko bodo objavljena le imena nagrajenih avtorjev. Razsodišče bo glasovalo tajno; ima pravico obe nagradi združiti in tudi razglasiti eno ali drugo nagrado kot nedoseženo, če predložena dela ne bi kakovostno ustrezala. Nagrajena dela bodo objavljena v književnem programu SKA odn. dramska dela po možnosti uprizorjena, za kar bo avtor prejel redni honorar.

KULTURA IN OMIKA

OBGLAVLJENI

"PROBLEMI" IN "SODOBNOST"

Pod naslovom "Neurejen položaj slovenskih revij" je DELO 8. decembra poročalo o sestanku, katerega je v začetku decembra organiziral Glavni odbor Socialistične zveze delovnega ljudstva o družbenem samoupravljanju pri revijah. Časopis je pribil, da "neurejeni položaj" slovenskih literarnih in kulturnih revij "močno ovira normalno literarno in publicistično življenje". V tem smislu je tudi podal svoj referat Marjan Javornik, predsednik komisije za politično in idejno vzgojno delo pri zgoraj omenjeni zvezi. Rekel je, da "uresničevanje ustave in pravno prilagovanje njenim načelom" narekuje ustrezne rešitve za probleme slovenskih revij. Kaj pa se je skrivalo za takimi in podobnimi frazami o samoupravljanju in ustavi, je takoj prišlo na dan, ko je Javornik začel govoriti o odnosih med ustanovitelji in izdajatelji revij na eni strani in njihovimi sodelavci in uredniškimi odbori na drugi strani. Med vrsticami je namreč moči brati, da so uredniški odbori napačno razumeli pomen besede "samoupravljanje". Tolmačili so jo kot kaže tako, da bodo v bodoče sami upravljali svoje revije in sami o njih odločali, medtem ko jim je Javornik jasno povedal, da je nelogično misliti, da ustanovitelj lahko list ali revijo ustanovi, ne more pa je ukiniti. Povsem zgrešena je tudi domneva, je rekel Javornik, da samoupravljanje ukinja interes, pravice in dolžnosti ustanovitelja. Ustanovitelj je živo zainteresiran za razvoj revije in kako le-ta uresničuje namen, zaradi katerega je bila ustanovljena. Iz njegovega govora je bila torej jasno razvidna implikacija, da ima ustanovitelj pravico intervencije, če revija ne uresničuje namena, zaradi katerega je bila ustanovljena.

Po tem poročilu bi sklepali, da gre samo za načela od nosov z organi, ki so revije ustanovili in ki jih verjetno tudi finančno podpirajo. Toda iz naslednjega poročila o razpravi na istem sestanku, katerega je DELO priobčilo teden dni kasneje, je postalo jasno, da ne gre samo za načela, ampak da je bil sestanek sklican v prvi vrsti za to, da bi tam izvršili napad na reviji PROBLEMI in SODOBNOST, njune urednike, uredniške odbore in sodelavce. (Izdajatelj SODOBNOSTI je Socialistična zveza Slovenije, izdajatelj PROBLEMOV pa univerzitetni odbor Zveze studentov Jugoslavije na ljubljanski univerzi in Centralni komite Zveze mladine Slovenije.) Sodeč po kratkem povzetku debate v DELU, je očitvidno, da je bilo na sestanku manj dominantno vprašanje samoupravljanja kot zamera sodelavcem SODOBNOSTI za tistih 50 ali 60 podpisov ob prenehanju izhajanja PERSPEKTIV,

rivaliteta med člani Društva književnikov na eni in ome njenima revijama na drugi strani ter, kot je namignil bivši urednik SODOBNOSTI Drago Šega v protestnem pismu DELU, med starimi in mladimi.

Mira Miheličeva, predsednica Društva slovenskih književnikov, je izjavila, da je Društvo postavilo zahtevo po lastni reviji zaradi "abnormalne" situacije na tem področju in ker "društvo književnikov s svojimi 140 člani ni imelo možnosti, da bi tu uveljavljalo svojo kulturno politiko". Vladimir Kavčič, urednik PROBLEMOV, je dejal, da "nekateri književniki kljub vabilom (v reviji) niso hoteli sodelovati". Drago Šega, urednik SODOBNOSTI, je dodal, da je število članov Društva (140) simbolično, "saj je v našem kulturno-literarnem življenju trajno prisotna in aktivna morda tretjina članov". Cilj sestanka je postal jasen iz izjav Ivana Bratka, ravnatelja Državne za ložbe Slovenije, ki je dejal, da gre zato, da "se ne uveljavljajo ozko zaprte klike, ki odbijajo dobršen del sicer živo zainteresiranih pišočih ljudi", in Borisa Zihlerla, ki je pribil, da se je pri revijah uveljavilo šablonsko primerjanje in izenačevanje z delovnimi kolektivi, čeprav je to nemogoče. Takozvani sveti sodelavcev revij "so se spreminjali v zelo zaprt krog somišljenikov".

V luči teh dejstev predstavlja korespondenca, ki je sledila tem poročilom v DELU, le detalj. Šega in Kavčič sta protestirala proti načinu, na katerega je DELO skrajšalo njuna izvajanja na sestanku (DELO je njuna izvajanja dosti bolj drastično skrajšalo kot izjave onih, ki so na en ali drug način reviji napadli.) Katka Šalamun pa je v svojem pismu povedala, da je študentski list TRIBUNA 9. decembra poročal, da je bil rezultat sestanka ta, da sta bila urednika SODOBNOSTI Dušan Pirjevec in Drago Šega zamenjana z Matejem Borom in Mitjo Meja kom, medtem ko je uredništvo PROBLEMOV v celoti odstopilo. Lakonično je dodala, da je posvetovanje, ki naj bi po DELU reševalo problem revij, stvari še bolj zapletlo.

Namen posvetovanja pa ni bil "reševanje" problema. Namen posvetovanja je bil odkrizarati se uredniških odborov obeh revij z intervencijo njunih finančnih mecenov, ker jim ni bilo všeč njihovo pisanje. A ker je preti la nevarnost, da se utegne ta mera smatrati kot administrativni ukrep ali izraz birokracije, kar je bilo kritizirano na poslednjem kongresu, so prizadeti činitelji postopali previdno. Svoj cilj so dosegli pod masko nove ustave, pravic ustanoviteljev in obrazložitve pomena samoupravljanja na literarnem področju. Pri tem so tudi z zamahom roke odbili kritiko študentov, češ da oni raznih problemov ne razumejo, ker niso "poučeni". A ker se "grehi" SODOBNOSTI in PROBLEMOV ne dajo primerjati z "grehi" PERSPEKTIV, so zato zaenkrat odšli samo uredniki, reviji sami pa sta obstali. Šele bodočnost bo pokazala, kakšne posledice bo ta akcija imela za delo Društva slovenskih književnikov, mlajše slovenske literate in za slovensko literarno delo nasploh. Zaenkrat se nadaljuje uradni "brainwashing". SPECTATOR

ZAKAJ JUGOSLAVIJA?

Megalopolis, mikromani in zidarji velikega jugoslovanskega prostora

Kakršnikoli so že izgledi evropske gospodarske skupnosti, od vseh strani se vedno bolj priznava potreba po gospodarski politiki prirojeni za velik prostor. Mirno lahko trdimo, da se Evropa že nahaja v stadiju prehoda iz takozvane strukture malih držav v "veliki prostor". Ta prostor še ni dokončna politična in gospodarska stvarnost, toda vedno bolj in bolj se kažejo njegovi obrisi. Ravno tako se jasno opaža, da gre razvoj dosti hitreje, kot so si to predstavljali tvorci tkzv. rimske pogodbe, ki tvori podlago za evropsko gospodarsko skupnost. Roko v roki s tem naglim razvojem v posameznih narodnih gospodarstvih v smeri velikega prostora se ustvarja tudi industrijska koncentracija s težiščem in središčem h katerim vodijo produkcijsko-tehnični predpogoji, ki bodo dalekosežno spremenili obraz evropskih mest in dežel. Najznačilnejše bodo te spremembe v severozahodnem kotu evropskega kontinenta. Ker so te spremembe že danes vidne in gre ta razvoj tako hitro naprej, da ga ni mogoče več ustaviti, so pri evropski gospodarski skupnosti bili prisiljeni, da se s tem problemom nemudoma pobavijo, da se ne bi razvoj vršil anarhično, ampak skladno z načrti, ki so za ta veliki prostor potrebni.

Tako so izračunali, da bo v tridesetih do štiridesetih letih v severozahodnem kotu tega evropskega "velikega prostora" nastalo mamotsko mesto "Megalopolis", v katerem bo živelo 40-45 milijonov ljudi. To velikansko mesto bo imelo obliko trikotna, katerega ogli bodo pri holandskem industrijskem mestu Alkmaar, pri nemškem industrijskem mestu Dortmund in pri severnofrancoski luki Dunquerque. Celo severnofrancosko industrijsko področje, cela Belgija, Nizozemska in nemško Porurje se počasi toda sigurno razvijajo v to takozvano Megalopolis. Ta velikanski aglomerat ljudi v prostoru, v katerem ne bo več mogoče razločevati, kje eno industrijsko mesto preneha in kje drugo prične, kjer bodo državne meje izbrisane s tovarnami in kjer se bo prenehala tkzv. "Kleinstaateri" in bo "suverenost" menjala svoj pomen, bo v oddaljenosti približno 200 kilometrov obdan v krogu od milijonskih mest kot so London, takrat že 15 milijonov, Pariz, takrat že 12 milijonov, Frankfurt, Wiesbaden, Darmstadt, takrat že štiri milijone in Hamburg, takrat že tri milijone. V tridesetih do štiridesetih letih bo v tem severozahodnem delu Evrope od 80 do 90 milijonov mestnega prebivalstva. Že danes je v tem kotu Evrope največ prebivalstva in predstavlja gospodarsko in industrijsko središče in težišče Evrope. Sama Holandija bo imela takrat okrog 20 milijonov ljudi. Alkmaar je oddaljen od Dortmunda 230 km, Dortmund od Dunquerqua 360 km in Dunquerque od Alkmaara 240 km. Gostota prebivalstva bo narasla od sedanjih 350 na preko 2.000 ljudi na kvadratni kilometer.

MEGALOPOLIS - NOBENA UTVARA

Že danes je potrebno misliti na problem prometnih zvez. To je tem bolj razumljivo, če pomislimo, da bo po površnih cenitvah takrat samo na Nizozemskem okoli pet milijonov avtomobilov, v celem prostoru pa gotovo čez 30 milijonov. Ves ta milijonski aglomerat industrijskega prebivalstva bo rabil nešteto dobrih cest za dovoz, prevoz in odvoz surovin in izgotovljenih izdelkov, a kaj šele na koncu tedna, ki bo že v petek popoldne, ko se bodo dvignili milijoni, da bi pohiteli iz tega velikanskega mesta nekam dlje v Evropo, kjer bo še mogoče najti kak miren kotiček za week-end. To bo pravicato preseljevanje narodov. Ceste, ki so predvidene, bodo vodile od Hoek van Holland čez den Haag, Utrecht, Amersfort, Deventer in Engscheide na Osnabrück in Berlin in od tam naprej do Varšave. Druga cesta bo vodila od Amsterdama čez Utrecht, Herzogenbusch, Eindhoven, Roermond in Maastricht v Lüttich in Luxemburg do Rima. Čez Rotterdam, Utrecht, Arnheim in Oberhausen bo vodila cesta v južno Nemčijo. Od Hamburga čez Oberhausen, Venlo, Eindhoven, Antwerpen, Gent, Lille bo vodila cesta v Pariz in do Lisbone. Danska, Norveška in Švedska bodo zvezane z direktnimi cestami, tako da bo cestni promet dosti večji od morskega. Predvideni pa so tudi kanali, tako da bo Rotterdam po eni strani direktno povezan s Sredozemskim morjem s kanalom od Rena do Rhone, po katerem bodo plovile ladje z najmanj 2.000 tonami nosilnosti, po drugi strani pa s Črnim morjem po 3.200 km dolgem kanalu med Renom, Meno in Donavo. Vse to zato, ker je Rotterdam že danes ne samo največja evropska, ampak tudi največja svetovna luka. V zvezi z drugim kanalom je v načrtu tudi cesta do Beograda, Sofije in Carigrada. To niso fantazije, ampak zaključki, ki so popolnoma v skladu z dosedanjim razvojem, enako kot je tudi razumljivo, da bodo veliki gospodarski prostori Francije, Nemčije in Italije vedno tesneje povezani s tem aglomeratom evropskega ljudstva, katerega zaenkrat imenujejo Megalopolis.

Tako bodo v Evropi postajali vedno bolj merodajni večji gospodarski prostori, a malim državicam in suvereniteta tam je odklenkalo. Tega razvoja ne more ustaviti več nobena državna meja male države ali pa njena suverenost. Zato ne moremo iti preko tega, ne da bi mislili tudi na naš jugoslovanski gospodarski in politični prostor. Jugoslavi ja je zaenkrat še izven tega dinamičnega procesa, čeprav bi rada bila soudeležena, toda samo pod pogojem, da bi

njeno po komunističnih dogmah vključeno gospodarstvo še naprej lahko ohranilo svojo samobitnost kot gospodarstvo državnega kapitalizma. Ker pa to ne bo trajalo večno, bo prejkoslej prišlo do tega, da bo tudi jugoslovanski veliki prostor - enako kot francoski, nemški, italijanski - soudeležen na razvoju, kateremu se nihče v Evropi ne bo mogel izogniti, ker je organičen in edini sposoben, da da vsem Evropecem enako visok življenjski standard. Nobena tajnost ni, da bi se evropski sateliti radi priključili temu razvoju, če ne bi bilo prepovedi iz Moskve. Toda enako kot pri satelitih ovira Moskva, tako bi bili radi ovira pri Jugoslaviji - seveda iz drugih vidikov - razni emigrantski krogi, ki sedijo po večini v Ameriki in ki vidijo svojo nalogo v tem, da Jugoslavijo razbijejo kot velik prostor in da na tem prostoru ustvarijo niz samostojnih in "suverenih" držav.

LILIPUTANSKE IDEJE

Če čitamo njihove dolgovезne razprave in utemeljitve za takšne cilje, ugotovimo, da se akterji takih akcij prav nič ne zavedajo, da niso več sodobni in da danes v Jugoslaviji ni več tistega prebivalstva, ki je še eventualno pred več kot dvajsetimi leti imelo smisel za malenkostne plemenske ali narodnostne, verske in slične prepire. Že več kot dvajset let ne hujska noben časopis na plemensko mržnjo in ljudstvu je popolnoma neznano in vseeno, kaj se je godilo v centralistično vladani Jugoslaviji. Danes je jugoslovansko ljudstvo tudi že potegnjeno v vrtinec naglega razvoja gospodarstva in tehnike, ki je zasenčil politična vprašanja in jim vzel tisto navidezno veljavo, katero jim še pripisujejo emigranti. Največja napaka teh "državotvorcev" je utvara, da je prebivalstvo, ki je nasprotno komunističnemu režimu, s tem eo ipso na njihovi strani. V Jugoslaviji ni več bivšega meščanskega jugoslovanskega patriotizma, ampak patriotizem svoje vrste, ki je vkoreninjen v masah, ki nimajo prav nobenega smisla niti volje, da bi se ukvarjale z načrti kake samostojne slovenske ali hrvatske države. Miselnost ljudstva se je temeljito preokrenila. Danes so problemi vsakdanjega življenja tako važni, da se ljudstvo ukvarja samo še s temi. Pa to ni samo pojav v komunističnih deželah, temveč po svetu sploh. Danes je za ljudi glavno vprašanje sigurna socialna pozicija, sanatoriji in bolnišnice, poceni stanovanja, visoke plače, dolgi dopusti in kratek delovni čas, visoke doklade za družino, potovanja križem kražem sveta in še mnogo takega in sličnega. Seveda bo kdo rekel, da je svet zmaterijaliziran. Toda tako je in ljudje so nedostopni za akcije in ideje, ki so bile moderne v časih nacionalnih borb, osvoboditev in samoohranitve. Zato bodo morali vzeti na znanje, posebno tisti Hrvatje, ki hočejo samostojno državo, da so urco zamudili; za to je bil čas skozi sto let pred prvo svetovno vojno. Takrat so obstojale možnosti, da bi Hrvatska postala Pijemont za združenje južnih Slovanov, če bi bilo dovolj interesa za to ne samo pri srbsko-hrvatski koaliciji, tem več tudi pri vseh ostalih strankah. Očividno tega ni bilo, kot je očividno, da je svet smatral Srbijo za Pijemont take ga združenja. Če ne bi bilo tako, prav gotovo ne bi prišlo do incidenta v Beogradu v času aneksije Bosne in Hercegovine leta 1908 s strani Avstro-ogrske monarhije. Takrat je bil v Beogradu pri italijanskem poslaništvu diplomat Marchese Alessandro Guiccioli, ki je bil ravno v času krize, ko je izgledalo, da bo prišlo do vojne med Srbijo in Avstrijo, premeščen na Japonsko. Priredil je poslovilni banket, na katerem je v svojem govoru pred diplomati in ministri med drugim izjavil: "Vemo, da vas je Srbe hudo zadelo, da je Avstro-Ogrska anektirala Bosno in Hercegovino. Toda imejte potrpljenje, božji mlini meljejo počasi, toda sigurno. Ves svet ve, da je srbska država bodoči Pijemont za združenje južnih Slovanov." Ni čudno, da je ta izjava izzvala veliko razburjenje in da je avstrijski poslanik že drugi dan hitel poročati na Dunaj. Takrat so nas študente v Sloveniji obiskali iz Beograda tudi bosanski dijaki, med katerimi je bilo nekaj muslimanov, ki so izjavili, da je Bosna skupna last vseh Jugoslovanov in da jo Avstrija ne bo mogla nikdar obdržati, ker bo izgubila tudi druge jugoslovanske pokrajine. To je bila dalekovidna, idealna mladina, ki je že takrat sanjala o jugoslovanskem prostoru!

Danes, po dveh svetovnih vojnah, ko je nastopilo obdobje za totalno uresničitev socialnih zahtev širokih mas, katerih standard se dviga tako naglo, da razlike med razredi izginjajo vedno bolj in bolj, je zanimanje za državno-pravne ideje in s tem zvezane podvige splahnelo. Mase instinktivno čutijo in vedo, da se bodo zahteve sodobnega človeka preje uresničile v velikih gospodarskih prostorih kot pa v liliputanskih državah, ki postanejo prej ali slej plen gospodarsko in s tem politično močnejšega soseda. To posebno velja za Slovence in Hrvatje, ki so na svoji koži občutili, kakšna usoda jim je bila namenjena, ko so bili še ločeni. Naj si nihče ne utvarja, da bodo prišli idealni časi, ko se bodo veliki klanjali malim. Človek ostane vedno isti; če vidi slabega soseda, se ga naenkrat poloti želja, da bi si ga podredil. Mar se kdo dvomi, da bi v slučaju, če bi imeli samostojno in "suvereno" Slovenijo, sploh kdo imel kaj spoštovanja pred njo? Nemški in italijanski šovinisti bi takoj skušali doseči, da bi slovenska manjšina izgubila še tiste drobtine, ki jih je dobila. A te drobtine je manjšina dobila od sosedov samo zato, ker imajo - sine ira et studio - spoštovanje pred ne malo Jugoslavijo, pred njenim prostorom. Vsakdo, ki propagira ustanovitev malih držav na tem prostoru, mora računati z velikim odporom. Ni dvoma namreč, da so milijoni prebivalstva za to, da Jugoslavija kot teritorialna enota ostane. Jugoslovanski risorgimento je danes stvarnost, kakor sta bila v preteklem stoletju stvarnost italijanski in nemški risorgimento. Komu pride danes na misel, da bi na primer Bavarsko izločil iz Nemčije in znova vzpostavil bavarsko kraljestvo? Komu bi padlo na um, da bi Sicilijo odcepil od Italije? Tudi ta pokret je obstojal in je imel zaslonbo pri italijanskih emigrantih v Ameriki, a je klaverno propadel. Nemci

in Italijani se pač zavedajo velikega pomena, ki ga imata njihova velika prostora, katera lahko vržejo na tehtnico, ko gre za ureditev nove Evrope. In zato tudi Nemci vztrajajo, da mora biti Nemčija zopet združena.

AVTONOMNA BOSNA IN HERCEGOVINA

Za neko novo hrvatsko državo so še težave v tem, da je takorekoč nemogoče potegniti njene meje. "Borci" za novo samostojno hrvatsko državo poenostavljajo to zadevo s tem, da zahtevajo nič manj kot celo Bosno in Hercegovino, kot je to bilo pod NDH. Pa ne samo to! Pred leti so dobili muslimani v Sandžak Novem Pazarju za bajram pozdravno brzojavko od najvidnejšega hrvatskega emigrantskega predstavnika dr. Krnjevića, v kateri jim je pozelel, da bodo tudi oni kmalu srečni podložniki nove hrvatske države. Sandžak Novi Pazar leži celo izven Bosne in Hercegovine. Ker sedaj že dolgo vrsto let takšnih brzojavk več ni, izgleda, da je dr. Krnjević uvidel, da je z brzojavkami smešno določati meje neki imaginarni državi v oblakih.

Bosna in Hercegovina je danes pokrajina zase in hoče kot taka tudi ostati. Sultani so smatrali muslimane v Bosni kot antemurale islama, medtem ko so avstrijski cesarji smatrali Hrvatsko kot antemurale christianitatis. V tem znamenju so se potem vršili tudi pokolji. Avstro-Ogrska je imela Bosance za "Kannonenfutter" in marsikatera zmaga avstrijskih generalov je bila zasluga jurišev BH-regimentov - Bosnisch-herzegowinische Regimente, toda hvaležnosti za to ni bilo. V avstrijskem vojaškem žargonu je krožila krilatica, da pomeni BH "blöder Hund", kar je značilo, da so bili samo še Bosanci tako neumni, da so jurišali za Avstrijo. Podobno so bili muslimani iz Bosne zlorabljeni v NDH za koljaške podvige. A sedaj, ko so Bosanci končno prišli do svoje pokrajine, se že oglašajo aspiranti, tokrat znova s hrvatske strani, ki reklamirajo Bosno in Hercegovino, predvsem pa muslimane. Toda muslimani so končno izpregledali in odločili, da mora biti konec temu večnemu izkoriščanju. Zato si naj vsakdo izbiže iz glave misel, da bo mogel muslimane v Bosni še kdaj prepričati o tem, da se naj zopet pridružijo neki nesigurni državni tvorbi. Muslimani vedo prav dobro, da se bo njihov položaj še dosti bolj zboljšal, ako pride do demokratske Jugoslavije, kaj ti federacija v komunistični Jugoslaviji je vsled centralizma monolitne in vsegamogočne komunistične partije le federacija na papirju. V demokratski Jugoslaviji pa bo ta federacija dobila tudi svojo pravo vsebino.

Če niti muslimani ne bodo hoteli iti v novo hrvatsko državo, bodo to hoteli še manj Srbi, katerih je po zadnjem ljudskem štetju v Bosni in Hercegovini 1,200.000, poleg dobrih 700.000 muslimanov in preko 400.000 Hrvatov. Pri tem tudi ne pomagajo ponudbe "državotvorcev", da bodo dali tudi oni Bosni in Hercegovini avtonomijo. Če torej Bosna in Hercegovina odpadeta, ali se potem sploh še splača delati za preostali prostor suvereno hrvatsko državo, ko pa je povrh vsega znana tudi tendenca Dalmatincev, da v novi demokratski Jugoslaviji zahtevajo zase svojo lastno deželo Dalmacijo? In to iz enostavnega razloga, ker smatrajo Dalmacijo za središče jugoslovanskega turizma, pa bi radi sadove tujskega prometa uporabili v svoj prid.

S SKRAJNOSTMI JE TREBA RAČUNATI

Izgledi za novo samostojno suvereno hrvatsko državo torej niso ravno rožnati. To menda čutijo tudi "državotvorci" sami, pa so se zato odločili, da je treba nastopiti s silo. Prve oborožene skupine so bile že poslone v komunistično Jugoslavijo, da bi dvignile upor. Toda vse je bilo tako čudno organizirano, da je Ozna celo sama pomagala tem "borcem" nositi prtljago, propagandni material in orožje čez mejo, vse naravnost v skladišča Ozne, medtem ko so "borci" romali v zapor za dolgo vrsto let. Važno pri tej zadevi je dejstvo, da se sedaj ve, da ti "državotvorci" računajo s krvavim obračunavanjem v stilu NDH, ne samo sedaj, ko je še tam komunistični režim, ampak tudi in še bolj kasneje, ko bi bil režim demokratičen. Računati je treba, da bodo takrat njihovi nastopi še bolj drzni in krvavi, ker si bodo več upali (kot recimo v Jugoslaviji pred 1941), kar je razumljivo, ker policija v demokratski državi ne more in ne zna tako ostro nastopiti kot je to slučaj v komunistični državi, kjer je policija vsepovsod, budna noč in dan in se povrh vsega še poslužuje vseh mogočih odvratnih sredstev. Demokratski elementi, ki bodo imeli v bodoči demokratski Jugoslaviji besedo, morajo zato že danes računati s tem, da bo prišlo do krvavega obračunavanja med onimi, ki bodo hoteli ustvariti samostojno slovensko in samostojno hrvatsko državo, in onimi, ki bodo hoteli ohraniti skupno jugoslovansko državo. Kaka sreča, da ti "državotvorci" nimajo nobene odločilne besede v Ameriki, ker bi sicer še Združene države razbili na 50 samostojnih in suverenih držav! - Zbogom svobodni svet!

Dejansko je samo majhen del emigracije takih misli, da je treba na jugoslovanskem prostoru s silo ustvariti nove države. Pač pa je v emigraciji veliko demokratskih skupin, ki stoje na stališču, da mora skupna jugoslovanska država ostati, a da ji je treba dati primerno notranjo ureditev osnovano na sporazumu med demokratskimi strankami. Vse te skupine zastopajo svoje ideje bodisi v svojem tisku bodisi na skupnih sestankih, kjer sestavljajo programe in načela za bodočo ureditev demokratske Jugoslavije. Tako je marca 1963, v Stanstedu v Angliji, enajst oseb iz jugoslovanskega emigrantskega sveta sprejelo načrt predloga demokratične alternative, ki so ga nato predložili krogu najbližjih prijateljev v diskusijo. Ta korak je treba pozdraviti zato, ker je bilo med predlagatelji več oseb, ki so v politiki Jugoslavije igrale zelo vidno vlogo. Načrt je minimalne narave in se manj že ne more zahtevati, ako se še želi govo-

riti o neki skupni državi. Očividno so podpisniki tega načrta izhajali iz stališča, da je treba iz ene skrajnosti - pre je centralizma - preiti sedaj v drugo skrajnost - rahlo konfederacijo.

ZARADI EPOLET ?

Naziranje, naj bi imela vsaka federativna edinica svojo vojsko, je nevzdržno. Po drugi svetovni vojni so postale vojske malih držav skoraj nemogoča zadeva, ki povzroča samo nepotrebno breme za davkoplačevalce. Vojska je danes drag šport, ki si ga lahko privoščijo samo velike države. Pa še te niso v stanju imeti vsega potrebnega orožja in se morajo naslanjati po današnji konstelaciji v svetu bodisi na Združene države Amerike ali pa na Sovjetsko zvezo. Anglija je opustila proizvodnjo gotovih raket, ker je stvar predraga in rešuje to zadevo skupaj z Amerikanci, ker je ceneje. Isto je z atomskim orožjem, atomskimi podmornicami itd. Ni še dolgo tega, ko sta se Francija in Anglija dogovorili, da bosta skupno izdelali letala z brzino več kot 2.000 km na uro. A komaj so začeli z delom, je že prišla iz Amerike vest, da bodo tam izdelovali letala z brzino čez 3.000 km in francosko-angleški načrti, ki so stali milijone, so čez noč postali takorekoč brez vrednosti. Tako je torej stanje danes v pogledu oboroževanja in je zato boljše, da besede "oborožene" sile uporabljamo v načrtih bolj previdno. Obenem je tudi jasno, da si tako drago orožje, kot je danes, male države ne morejo privoščiti, ampak samo države, ki nekaj pomenijo po svoji preteklosti in prostoru.

Toda recimo, da bi imela v Jugoslaviji vsaka sestavna država svojo vojsko. Najmočnejša bi bila v tem primeru srbska. Bila bi tudi najbolj privlačna, ker bi častniki imeli več izgleda za napredovanje. Srbska vojska bi tako gotovo imela v svojem sestavu tudi hrvatske in slovenske častnike, česar slovenska in hrvatska vojska najbrže ne bi storile. Hrvatska vojska bi imela težko stališče, ker bi se v demokratski Jugoslaviji vrinili vanjo ustaški elementi, delali tam zdrabo, punte, revolucije, špijonažo, izdajo itd. Makedonska vojska bi služila najbrže samo temu namenu, da bi makedonstvujušči kradli po vojaških skladiščih orožje in ga nosili v hribe svojim komitom, ker brez tega ne morejo živeti. Različne vojske malih federativnih edinic bi torej samo prispevale h kaosu in dale različnim političnim skrajnejšem možnost vprizarjati vstaje, pobune, zarote in puče. Zato se moram priključiti mnenju g. Farkaša, ki je v "Klicu Triglava" že načel to vprašanje in izrazil mnenje, da bi pokrajinske vojske vodile do afrikanizacije Jugoslavije.

Kar se tiče načrta ostalih točk, bo prav gotovo prišlo do koristnih debat. Seveda si moramo biti na jasnem, da so vsi ti načrti samo akademske vrednosti. Če bi se prilike v doglednem času spremenile v smeri demokratične alternative, ne bi mogel nihče priti s svojim načrtom domov in ga enostavno oktroirati. Jugoslavija bi imela v takem primeru najprej svobodne volitve, na katerih bi nastopile različne politične stranke, ki bi imele svoje ustavne načrte. Izvoljena ustavotvorna skupščina bi dala državi dokončno lice, ki bi moralo biti kompromis vseh teh načrtov, kot je to v demokraciji edino mogoče. Ker bo še treba čakati, se bodo med tem prilike doma še nadalje spremenile, kot so se že v prvih dvajsetih letih in z njimi vred tudi miselnost prebivalstva.

Če opazujemo miselnost drugih narodov, vidimo, da se kaže povsod tendenca k ustvarjanju večjih enot, posebno v sedanji gospodarsko-tehnokratski eri, ko si stojijo nasproti veliki gospodarski in politični prostori, ki le kot taki pri dejo v poštev, da kot enakopravni partnerji uredijo medsebojne odnose. Jugoslovanski prostor še ni dobil svojih dokončnih meja. Če govorite z Bolgari, vam bodo vsi brez razlike povedali, da je bila velika zgodovinska napaka, da ni prišlo po drugi svetovni vojni do združitve Jugoslavije z Bolgarijo - kar je preprečil Stalin. Ta veliki jugoslovanski prostor bi se nato spričo razvoja evropske gospodarske skupnosti lahko spremenil v še večji balkanski prostor in tako postal nadaljni korak k uresničenju evropske politične skupnosti. K temu pa je še dolga pot. Med tem si bodo stali nasproti sedanji veliki evropski prostori, ki bodo urejevali evropsko gospodarstvo. Dolžnost vsakega demokrata je, da ohrani in utrdi že postoječi jugoslovanski prostor, ki bo preje ali sleje enakopraven partner z drugimi velikimi evropskimi prostori. Bodimo si na jasnem: "Homo homini lupus" bo vedno veljalo in tisti, ki ne bo član kakega večjega prostora, si ne bo mogel priboriti enakopravnega položaja v naglem razvoju današnjih dni.

Dr. V.

Pod črto :

MLADINA NA RAZPOTJU

(Jovita Podgornik na zasedanju prosvetno-kulturnega zbora republiške skupščine Slovenije)

"Iz prakse, ki jo imam pri vzgojnem delu, vem, koliko je mladih ljudi, ki so na meji, da postanejo v resnici neprilagojeni. Poznam gimnazijca - če smem omeniti en sam primer - ki je proti predvojaški vzgoji, ker da je pacifist... sprašuje se o smislu in nesmislu razvoja nuklearne fizike... ne najde izhoda iz problemov, ki jih zaseda v sodobni literaturi in tako dalje..."

Prav tako je nevarna naveličanost naših dobro situiranih mladih ljudi pri šestnajstih, sedemnajstih letih. Žalostna so njihova vprašanja, kaj naj sploh še pričakujejo od življenja... Pohajkovanje, brezcilnost, brezdelnost, brezperspektivnost - to niso pojavi, ki jim danes botruje samo socialno in moralno ogrožena družina, ampak zlasti socialno zelo dobro stoječa družina."

Za plemenite ljudi

"VODNIK PO PRAVNIH PREDPISIH ZA JUGOSLOVANSKE IZSELJENCE".

(Izdal Koordinacijski odbor izseljenskih matic Jugoslavije. Beograd 1963. 100 strani.)

Ko je ljubljanska gospa vložila prošnjo za potni list, da bi obiskala sina v Zahodni Nemčiji, ji je uradnik na "no-tranji upravi" rekel: "Zakaj pa on ne pride v Jugoslavijo, da bi prinesel kaj deviz?" Uradnik je seveda vedel, da je sin politični emigrant. Toda želja po tujih valutah je tolikšna, da je iz gospodarskih krogov prodrla tudi v policijske. Tujski promet je zaradi deficita v plačilni bilanci in tujih dolgov dragocen vir dolarjev, mark in funtov. Obiskovalce iz inozemstva pa je lažje privabiti, če jih vežejo z Jugoslavijo srčne in rodovne vezi. Letala ADRIA AVIOPROMETA dovažajo obiskovalcev, časopisi jim posvečajo prijazne članke, cariniki niso sitni, pregled potnih listov je mimogrede opravljen in še Rankovič sprejema rojake iz tujine. V Jugoslaviji so uradno pripravljene pozabiti na krščanske in katoliške pridevnike v imenih izseljenskih združenj, če le ta organizirajo kak obisk stare domovine. Na splošno "stari kraj" nabira gube v prijazen nasme, ko vabi izseljence vseh barv na obisk in vrnitev. Še pri političnih emigrantih zamiži na eno oko.

Da bi vse gladko teklo - obiskovalci v Jugoslavijo in dolarji v banko - dele jugoslovanska poslaništva knjižico, namenjeno "poštenim in plemenitim" ljudem, "ki so že pred desetletji zapustili svoja rodna ognjišča". Izdale so jo Izseljenske matice na pobudo mnogih obiskovalcev, pravijo; namenjena pa je tudi tistim, ki se dokončno vrnejo z namenom naselitve v Jugoslaviji. Vsem obljublja Matice vsa nadaljna pojasnila. Poudarek je seveda na "gospodarski emigraciji", med katero so šteti tudi tisti, ki po amnestiji "urede svoje odnose z Jugoslavijo". O politični emigraciji zaradi blagohotnosti v vodniku kajpak ni dostojno govoriti, vendar razlaga vodnik tudi amnestijo, ki se gospodarskih izseljencev pa nič ne tiče.

Vodnik začenja z zagotavljanjem, da tujci v Jugoslaviji uživajo temeljne svoboščine in pravice človeka, poleg tega imajo pa še druge pravice in dolžnosti, ki jih določajo zakoni in mednarodne pogodbe. S tem kajpak ni veliko povedano. Če bi rad zvedel kaj več, si s knjižico ne moreš pomagati, kajti v nekaterih bistvenih točkah je ohlapna, kot so ohlapni jugoslovanski zakoni na sploh. V drugih pa je precej izčrpna. Na dolgo in široko razlaga na primer, kako po zapletenem postopku dobiš listino iz Jugoslavije, da so veljavne po jugoslovanskih zakonih. Sviri te, da je brez tega postopka utemeljena bojazen, da listin inozemska oblastva ne bodo priznala za veljavne. Koliko je bojazen utemeljena, bo odvisno pač od birokracije v novi domovini, ne pa od jugoslovanskih zakonov; a bistvo je v tem, da vodi priporočena pot preko jugoslovanskih predstavništev v tujini in da plačaš jugoslovanske takse.

DRŽAVLJAN - PO ČIGAVI MILOSTI?

Med ohlapnimi in nezadovoljivimi poglavji je razlaga o državljanstvu. Odločilni stavek je tale: "Ali velja nekdo za jugoslovanskega državljana ali ne, odloča Zvezni sekretariat za notranje zadeve." To velja, da bi se zapomnilo; kajti ameriški in angleški državljan bi utegnili misliti, da o tem določajo zakoni in odločajo nepristranska sodišča, a bi se motili. Zakoni in predpisi se zde tako raztegljivi, da te zakavčijo, če nočeš biti državljan, a te odbijejo, če bi rad bil državljan SFRJ. Zaradi dolgotrajne odsotnosti v tujini državljanstvo lahko izgubiš. Za to je potrebno 15 neprekinjenih let bivanja v tujini po 18. letu starosti, ne da bi v tem času izpolnjeval kakršnokoli obveznost do države. Državljanstvo ti odvzamejo, če si se med vojno ali po vojni "pregrešil zoper svoje dolžnosti do domovine", kar sicer ni juridičen, ampak kvečjemu moralen pojem. Po vsem tem bi sklepal, da so emigranti iz leta 1945 že nekajkrat izgubili državljanstvo na tak ali drugačen način. Pa ni tako. Vodnik namreč navaja "zakon o prenehanju veljavnosti zakona o odvzemu državljanstva oficirjem in podoficirjem bivše jugoslovanske vojske, ki se nočejo vrniti v domovino, pripadnikom vojaških formacij, ki so služili okupatorju in pobegnili v inozemstvo, ter osebam, ki so pobegnile v inozemstvo po osvoboditvi". S tem so torej razveljavljeni odloki, ki so tej pisani množici odvzeli državljanstvo, in smo spet tam, kjer smo bili od začetka. Vodnik pravi, da je s tem olajšana ureditev državljanstva položaja naše emigracije in "iztrgan argument iz rok tistim, ki so trdili, da je vsej vojni in povojni emigraciji odvzeto jugoslovansko državljanstvo in da torej ta emigracija ne more uživati zaščite naših diplomatskih in konzularnih predstavništev v tujini".

Vprašanje je, kakšne so praktične posledice, če te jugoslovanske oblasti štejejo za državljana. Vodnik tega ne pove naravnost, pojasnjuje pa vojaško obveznost in pravi, da se morajo jugoslovanski državljanji, ki stalno živijo v tujini, prigrasiti pristojnemu jugoslovanskemu predstavništvu v dobi med 17. in 27. letom svoje starosti. Če se ti pred 27. letom vrnejo v Jugoslavijo za dalj kot eno leto, jih jugoslovanski organi pokličejo na odsluženje vojaškega roka. Če se kdo vrne med 27. in 40. letom, ga pokličejo le na nabor in vpišejo kot vojaškega obveznika. Kdor pa se ni prigrasil in pride v Jugoslavijo pred dopolnjenim 55. letom starosti, "ga jugoslovanski vojaški organi vpokličejo

k vojakom, če spoznajo, da je sposoben za vojaško službo." Petinpetdeset let staremu dedcu služiti pri vojaki za rekruta pač ni šala.

Da bi se rešil državljanstva in takih neljubih posledic, je potreben odpust, za katerega je treba vložiti prošnjo z osebnimi podatki, kratkim življenjepisom in razlogom, zakaj prosiš za odpust. Prošnja mora biti podpisana v navzočnosti jugoslovanskega predstavnika ali pa mora biti podpis overjen od sodišča. Prošilec mora predložiti dokaz, da je sprejet ali da bo sprejet v kakšno drugo državljanstvo. Vodnik pa ne zatrjuje, da bi bila prošnja le formalnost in da bo vedno ugodno rešena. Odločal bo pač Sekretariat za notranje zadeve.

Ostali oddelki, ki niso politično ščegetljivi, so bolj izčrpnji in določeni. Tako zveš, da vizume lahko hitro dobiš. Vodnik ti pove o carinskih ugodnostih za izseljence, ki na obisk prinesejo predmete vredne do 200.000 dinarjev, kar je £95 ali \$266, ne da bi plačali carine. Če se vračajo v Jugoslavijo za stalno, ne plačajo carine na predmete, ki jih pripeljejo seboj za osebno rabo. Prednost imajo tisti, ki so se izselili pred 6. aprilom 1941, ker lahko pripeljejo seboj tudi avto. Za tuje valute si izseljenci lahko kupijo stanovanje v Jugoslaviji, ali pa pri Narodni banki nalože svoje prihranke v devizni hranilni vlogi, za katero jamči država, kot poudarja vodnik z debelimi črkami. Na dolgo razlaga tudi pravice iz socialnega zavarovanja, ki izvirajo iz konvencij sklenjenih z 11 drugimi državami, vključno Francijo, Belgijo, Italijo in Veliko Britanijo.

Tako prideš do konca in amnestije, kjer vodnik ponavlja, kar je ta list že pred leti poročal, ter zaključiš s prevozom mrličev iz tujine, za katere je potrebno dovoljenje Zveznega sekretariata za notranje zadeve in posmrtni potni list. Mogoče je sklepati, da mrliča ne bodo poklicali k vojakom, tudi če se ni zapisal pri jugoslovanskih predstavništvi.

Jezik v knjižici ni slab in so jo zelo skrbno prevedli iz srbohrvaščine. Le včasih mi zazveni starinsko, ko na primer govori o "oblastvu" in ko uporablja "zakaj" kot veznik v pomenu "kajti". Tudi tiskovnih napak ni veliko, čeprav ga je tiskala "Srboštampa" v Beogradu; le poročena žena je postala "popočena".

Š. T.

STOLETNICA SOKOLA V ZDRUŽENIH DRŽAVAH AMERIKE

14. februarja 1965. slavi ameriško Sokolstvo stoletnico svojega obstoja. Ob tej priliki bo poštna uprava Združenih držav izdala spominsko znamko po 5 centov.

Poštni minister ZDA g. Gronouski je 27. oktobra 1964. izjavil na svečanem sprejemu, ki ga je priredil sokolskim voditeljem v svojem uradu v Washingtonu, da se je poštna uprava odločila izdati posebno znamko ob priliki stoletnice ustanovitve prvega sokolskega društva v ZDA, ki so ga ustanovili Čehi in Slovaki leta 1865 v St. Louisu v državi Missouri.

Znamka bo nosila sliko moderne kopije slavnega staro grškega kipa "Discobolus", ki ga je napravil starogrški kipar Myron in sedaj stoji v Museo delle Terme v Rimu, njegova kopija pa blizu notranjega ministrstva v Washingtonu. Napis na znamki se bo glasil: "Centennial of the Sokols" in "Physical Fitness". Gronouski je sokolskim vodjem izjavil, da se je zdel grški motiv za to znamko, katere načrt je izdelal Norman Todhunter, najprimernejši, ker so načela Sokola istovetna z načeli starogrških gimnazij, katerih cilj je bil gojiti milino, uravnovešenost in zaupanje v samega sebe - nič manj kot utrjevanje mišic. Izjavil je tudi, da znamka ne bo izdana le v čast četrtr milijona članov sokolskih organizacij v ZDA, ki pripadajo Čehoslovakom, Poljakom, Jugoslovanom in drugim slovanskim etničnim grupam, katerih dedje so se borili za svobodo in neodvisnost svojih domovin, temveč tudi v svrhu pospeševanja ciljev predsednikovega sveta za telesno vzgojo, ki ga je ustanovil predsednik John

Fitzgerald Kennedy. Polagajoč veliko važnost sokolskemu sistemu telesne vzgoje je slednji pritegnil k temu delu lepo število sokolskih delavcev, med njimi atletskega prvaka ZDA, Poljaka Stana Musiala, ki ga je celo postavil za stalnega posvetovalnega člana omenjenega sveta.

Znamko bodo začeli prodajati 15. februarja v Washingtonu, D. C., kjer bodo na ta dan znamke žigosane s posebnim žigom "First Day of Issue". Kdor želi imeti tako žigosano znamko, naj pošlje nase naslovljeno kuverto in pet centov (Južna Amerika in Evropa 15 ¢, Avstralija 25 ¢) na naslov: Postmaster, Washington, D. C. in oznako "First Day Cover-Centennial of the Sokols". Inozemci naj označijo na lahko v gornjem desnem kotu sebi naslovljene kuverte "Air Mail-3x5 ¢" odn. "Air Mail-5x5 ¢"; prvo za Juž. Amer. in Evropo, drugo za Avstralijo.

Podjetje "Artmaster", 3605 Brownsboro Road, Louisville, Ky., 40207, pa je kot običajno tudi za to priliko natisnilo v jeklotisku krasno izdelane umetniške spominske kuverte in jih lahko od tega podjetja naročite po dve za 20 ¢ in jih nato pošljete v Washington na žigosanje.

Komur bi vse to delalo težave, naj se preko svojega sokolskega vodje ali direktno obrne na pisca tega poročila, čigar naslov je: 1523 South 7th Street, Milwaukee, Wis. 53204, ki vam bo to storil brezplačno proti kritju dejanskih stroškov s pribitkom 5 centov od kuverte v korist Sokolskega tiskovnega sklada. Število kuvert je neomejeno. Vsa naročila morajo biti v rokah navedenega najkasneje do 25. januarja.

DUŠAN SVETLIČ

Od meseca do meseca:

KONGRES VLADAJOČE MANJŠINE

13. decembra je končal VIII. kongres Zveze komunistov Jugoslavije. Po poročilih, ki so jih podali Tito, Kardelj, Ranković in Vlahović - in o katerih sem že poročal decembra - je podal svoje poročilo tudi Lazar Koliševski o novem statutu ZKJ. Njegov namen naj bi bil "vskladiti vlogo in mesto ZKJ z razvitimi oblikami neposredne socialistične demokracije in družbenega samoupravljanja". Ta vloga, ki jo je definiral VII. kongres, se sestoji v tem, da ZKJ "vodi" in "vpliva" na aktivnost delovnih ljudi in na razvoj njihove zavesti in inicijative. ZKJ naj ne bi bil več faktor oblasti, ampak faktor "formiranja in razvijanja socialistične zavesti" v sistemu samoupravljanja. Statut poudarja potrebo po "neodvisnem delovanju" komunistov in njihovem "ustvarjalnem odnosu" napram vprašanju političnega, socialnega in gospodarskega razvoja. Posebno je poudarjena odgovornost komunistov v samoupravnih organih in organih družbeno-političnih organizacij za jačanje demokratičnih odnosov v sistemu samoupravljanja. Ta sistem je postal sedaj še bolj "bogati" z uvedbo "novega socialističnega načela nagrajevanja - v skladu z opravljenim delom", medtem ko je sedaj v teku vsklajevanje vseh oblik in metod delitve in načrtovanja s samoupravljanjem.

V skladu z novim statutom ima vsak član "pravico, da svobodno izraža svoje poglede in stavlja svoje pripombe in sugestije pri izgrajevanju politike ZKJ in pri usvajanju stališč in odločitev svoje organizacije". Dalje ima "vsak član pravico, da pokrene debato o odločitvah in stališčih svoje organizacije," kakor tudi, da "svobodno kritizira delovanje in ponašanje drugih članov, organov in vodstva ZKJ, izraža svoje mišljenje o predlaganih kandidatih za vodstvo ZKJ in druge organe ter postavlja vprašanja in predloge glede organizacije". Z očitno referenco na preteklo prakso v komunističnih partijah in nedavno odstranitev Hruščova poudarja statut tudi "pravico vsakega člana, da sodeluje v razpravi o svojem delu in ponašanju in pri sprejemanju odločitev o sebi osebno". Nova pravila tudi zagotavljajo načelo prostovoljnega članstva v ZKJ, ki sedaj "omogoča posameznikom, da zapuste ZKJ brez kakršnihkoli posledic". Dalje novi statut vzpostavlja načelo sistematičnega "obnavljanja" zvezinega vodstva. Pri volitvah za centralni komite ZKJ in republiške centralne komiteje se mora v bodoče izmenjati najmanj četrtnina vseh članov. To na čelo je bilo upoštevano že na tem kongresu in to predvsem z namero, da se na navidezno normalen način izvrši čiščenje suhih vej.

Novi statut naj bi bil izraz notranje demokracije v ZKJ, kakor tudi dejstva, da stoji ZKJ dejansko nad sistemom samoupravljanja in da je zato ZKJ nemogoče istovetiti s sistemom. Še več, v septembrski številki MEDJUNARODNE POLITIKE, ki izhaja v srbohrvaščini in petih tujih jezikih, je rečeno, da "notranje demokracije v ZKJ ni mogoče identificirati z demokracijo v organih samoupravljanja, ker Zveza združuje pristaše gotove ideje, ki so obvezani, da z enotnostjo in skupno akcijo uresničujejo svoj ideološki program, medtem ko so organi družbenega samoupravljanja sestavljeni od ljudi z različnimi ideološkimi koncepti". No, niti novi statut ZKJ niti ustava SFRJ še nista toliko napredovala v svoji demokratični ihti, da bi priznala tudi ljudem "z različnimi ideološkimi koncepti" ravnopravnost s pristaši ZKJ in jim omogočila lastne organizacije. Zato je vsako govoričenje o razvoju demokracije, celo socialistične demokracije, nekaj, kar nihče ne jemlje resno ne v ne izven Jugoslavije.

Kongres je nato zasedal dva dni v štirih komisijah. Na eni od teh je delegat Marko Bulc iz Ljubljane začel svoj govor v slovenščini in po par stavkih hitro prešel na srbohrvaščino. V komisijah je govorilo ali predložilo pismene razprave 260 delegatov. Tokrat je potekalo vse mirno in se ni zgodilo nič podobnega kot na prejšnjem kongresu, ko je neki delegat obtožil Stambolića, da mu je ukradel ženo. Kongres so pozdravile delegacije 30 komunističnih in socialističnih strank. Zanimivo je tudi, da dr. Vladimir Bakarić ni govoril na kongresu.

Kongres je nato izvolil novi centralni komite, kontrolno komisijo in revizijsko komisijo. Deloma zaradi zvišane števila članstva (ZKJ šteje zdaj preko milijon članov) še bolj pa zaradi novega sistema rotacije, ki naj bi omogočila priliv novih, mlajših članov na vodilna mesta, so razširili centralni komite od prejšnjih 135 na sedanjih 155 članov, kontrolno komisijo od 15 na 25 članov in revizijsko komisijo od 10 na 15 članov. Ker je 7 članov prejšnjega CK umrlo, je stari CK štel na koncu samo 128 ljudi. Po kompliciranem postopku, po katerem so upoštevali novi sistem rotacije, narodnostno pripadnost, starost, poklice, večji priliv žensk in morda še kaj, je bilo od starega CK ponovno izvoljenih 84 članov, a 71 jih je bilo izvoljenih prvič. Tako je sedaj v njem 23 članov iz Bosne in Hercegovine, 17 iz Črne gore, 32 iz Hrvaške, 18 iz Makedonije, 23 iz Slovenije in 42 iz Srbije. Med njimi je 13 žena.

Takoj po kongresu se je sestel novi centralni komite in Franc Leskošek je predlagal, da naj Tito znova dobi mesto generalnega sekretarja ZKJ, kar je bilo seveda enoglasno sprejeto. Nato je Tito sporočil, da je Leskošek izrazil željo, da ne bi bil več v izvršnem komiteju CK, "ker ne živi v Beogradu in bi zelo težko prihajal v Beograd radi o-

sebnih in drugih razlogov" (medtem, v začetku januarja, je umrla njegova žena). Tito je nato predložil novi izvršni komite, katerega so iz istih razlogov kot CK razširili od dosedanjih 14 na 19 članov. Razen vseh dosedanjih članov (z izjemo Leskoška) je Tito predlagal še šest novih: Mijalka Todorovića, Miko Špiljaka, Borisa Kraigherja, Cvijetina Mijatovića, Krste Crvenkovskega in Djoko Pajkovića - po enega iz vsake republike. Tako so sedaj v novem izvršnem komitetu: Srbi: Ranković, Stambolić, Todorović in Veselinov; Hrvati: Tito, Bakarić, Gošnjak in Špiljak; Slovenci: Kardelj, Marinko in Boris Kraigher; Bosanca: Pucar in Mijatović; Makedonca: Kolčevski in Crvenkovski; ter Črno gori: Jovanović, Pajković, Vlahović in Vukmanović.

NISEM AVTOKRAT, TODA ZAKONE SMO IZDELALI MI

V intervjuju s tujimi novinarji, ki so prišli v Beograd na kongres ZKJ, je Tito dejal, da imajo z britansko vlado "redne stike in odnose"; odnosi z ZDA "so na dobri poti; so normalni"; odnosi s Francijo se "čedalje bolj zboljšujejo"; z Italijo "so dobri"; odnosi z Zapadno Nemčijo "niso najboljši, niso dobri"; z Vzhodno Nemčijo pa so "zelo dobri" in jo bo obiskal.

Čudil se je, da je bilo toliko razprave o omembah Hruščova v njegovem referatu (kjer je Tito rekel: "Čeprav je v zadnjih letih tovariš Hruščov imel nekatere neuspehe in napravil napake, je imel... veliko vlogo pri destalinizaciji in svobodnejšem izražanju državljanov in velike zasluge za ohranitev miru na svetu, kakor tudi za obrzdanje raznih imperialističnih dejanj..."). Nekateri so v tujini trdili, da je Tito izrazil dvom, "če" je Hruščov napravil napake. Šlo je namreč za fineso pri prevajanju njegove izjave v tuje jezike. "V referatu sem dovolj jasno dejal, kar sem mislil," je izjavil Tito tujim novinarjem. "Rekel sem namreč 'Čeprav je...' To pa pomeni, da je. Nisem pa rekel 'if' (če)..." Potem je Tito dodal, da se pri komunistih vprašanje vodstva ne rešuje avtokratsko, ampak kolektivno. Kongres in plenum volita in odstavljata, voditelji pa tudi lahko odstopijo...

Med jugoslovanskimi narodi ni "nasprotij", temveč "protislovja", svet pa se razvija skozi protislovja, je Tito od govoril zahodnonemškemu radio poročevalcu. Na vprašanje dopisnika NEUE ZÜRCHER ZEITUNG o Djilasu je Tito od govoril: "V Jugoslaviji smo izdelali zakone, ki veljajo za vse državljane, začeniši z menoj. Kot šef nisem avtokrat in nimam pravice teh zakonov kršiti. Djilasu so sodili po zakonih. Njegova krivda je dokazana in zato mora prenašati posledice svojih dejanj." Tito in "vse naše ljudstvo" preseneča, zakaj vedno vprašujejo o Djilasu, ne zmenijo pa se za obsodbo 13 komunistov v Španiji. "Lahko bi samo še dodal, da kot šef nimam pravice nekoga zapreti ali izpušiti iz ječe," je izjavil Tito.

"BORBA" ZA ZAUPANJE LJUDSTVA

V svoji novoletni poslanici je Tito dejal, da imajo največjo odgovornost za izvajanje sklepov kongresa ZKJ vodilni ljudje, ki morajo biti enotni v izvajanju linije kongresa, če hočejo ohraniti zaupanje ljudstva. Negativno zapuščino preteklosti moramo čimprej likvidirati, je rekel Tito. Toda ničesar ne smemo delati površno in improvizirano. Samoupravljanje in socialistična demokracija sta razvili ogromne družbene sile in materialna podlaga za nadaljni razvoj države je močna, kar vse priča, da moremo zagotoviti stabilen razvoj gospodarstva. Plan in investicije v l. 1965 ne smejo biti prenapeti.

Položaj v svetu je nestabilen. Primer Konga, Južnega Vietnama itd. je klasičen primer nevarne imperialistične politike. Države socializma in "neangažirane" ter "nerazvrščene" države stoje pred vztrajnim bojem, da bi dosegle stabilen mir in miroljubno sodelovanje, ki ju pa ni mogoče pričakovati poprej, dokler ne bo izbojevana popolna dekolonizacija in onemogočen neokolonializem. Jugoslavija se bo tudi v prihodnje ravnala po načelih beograjske in kairske konference in se bo zavzemala za enakopravno sodelovanje z vsemi državami, ki to želijo, je izjavil Tito.

- Avstrijski zunanji minister Kreisky je izjavil ljubljanski radioteleviziji, da bi ukinitve viz med Jugoslavijo in Avstrijo pripomogla k izboljšanju odnosov. O tem so govorili jeseni tudi na seji jugoslovanskega skupščinskega odbora za zunanje zadeve. Kreisky je tudi izjavil, da se dobro zaveda, da slovenski manjšini še vedno ostajajo neizpolnjene želje, a da je njegova vlada že veliko storila za ugoditev teh želja. Prepričan sem, je rekel Kreisky, da mora Avstrija zgledno ravnati s svojimi manjšinami. Pri tem mora priti do izraza duh evropske skupnosti.

- Jugoslavija je obsodila izstop Indonezije iz OZN.

- Tiskarski skrat je v decembrski številki KT poslal Kočo Popovića v Pariz in Bruselj. Dejansko je bil Koča na razgovorih v Parizu, Milentije Popović pa v Bruslju.

- Jugoslovanski izvoz je znašal lani 267.7 milijard din (1 \$ = 750 din) - 12.9% več kot 1963. Uvoz je znašal 391 milijard - 25% več kot 1963, čeprav je planirano po večanje znašalo samo 11.5%.

- Pred Novim letom je umrl akademik Ivan Grafenauer. Večina emigrantske inteligence se nedvomno spominja njegovih Slovenskih Čitank za višje razrede gimnazij.

- Novembra je umrl akademski kipar Frančišek Smerdu.

- Miro Cerar je bil četrtrič zaporedoma proglašen za najboljšega sportnika leta. Pretekli mesec je tudi diplomiral za pravnika na ljubljanski univerzi. Za sportnico leta je bila proglašena celjanka Draga Stamejčičeva, ki je v Celju izenačila svetovni rekord na teku čez zapreke na 80 metrov.

IVAN STANIČ